רב אשי אמר כל מן הצד דרך עקלתון היא קרובה לזה ורחוקה לזה ולימא להו שקלו דידכו והבו לי דידי הא מני רבי אליעזר היא דתניא [א]ר' יהודה אומר משום רבי אליעזר רבים שבררו דרך לעצמם מה שבררו בררו לרבי אליעזר רבים גזלנים נינהו [ב]אמר רב גידל אמר רב כגון שאבדה להן דרך באותה שדה אי הכי אמאי אמר רבה בר רב הונא אמר רב אין הלכה כר"א מאן דמתני הא לא מתני הא וטעמא מאי משום דרב יהודה (א) [ג]דאמר רב יהודה מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו ור' אליעזר רבים במאי קנו ליה בהילוכא דתניא הלך בה לארכה ולרחבה קנה מקום הילוכו דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים [ד]אין הילוך מועיל כלום עד שיחזיק אמר ר' אלעזר [ה]מ"ט דר' אליעזר דכתיב [1]קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה ורבנן התם משום חביבותא דאברהם הוא דקאמר ליה הכי כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו א"ר יוסי בר' חנינא [ו]מודים חכמים לר"א בשביל של כרמים הואיל ונעשה להילוך נקנה בהילוך כי אתו לקמיה דרב יצחק בר אמי אמר להו [ז]הבו ליה כי היכי דדרי טונא דשבישתא והדר [ח]ולא אמרן אלא דמסיימין מחיצתא אבל לא מסיימין מחיצתא כי היכי דשקיל כרעא ומנח כרעא: דרך היחיד ד' אמות: תנא אחרים אומרים כדי שיעבור חמור במשאו אמר רב הונא הלכה כאחרים [ט](ותניא אידך) דייני גולה (אומרים) שני גמדים ומחצה ואמר רב הונא [י]הלכה כדייני גולה והאמר רב הונא הלכה כאחרים [כ]אידי ואידי חד שיעורא הוא: דרך הרבים שש עשרה אמה: תנו רבנן דרך היחיד ארבע אמות [ל]דרך מעיר לעיר שמונה אמות

דרך

רב אשי אמר. מתני' בכל דרכים שבעולם מיירי הן ישרים הן עקלתון ולא משום גזירה אלא משום דכולהו הוו עקלתון דכל דרך שעושין מצד אחד שלא היה שם דרך תחלה יש בני אדם שנעשית להם רחוקה מן הראשונה ויש שנעשית להם קרובה יותר דלאותן העומדים בעיר מצד דרך הראשון או נעשית להן עכשיו דרך עקלתון ואין הרשות בידו לגזול את הרבים. ובין רב אשי לרב זביד ליכא מידי אלא חילוק טעמים כעין משמעות דורשין איכא בינייהו. ומקשי לכולהו כיון דתקנת חכמים הוא או דין הוא דשלו לא הגיעו אם כן למה מה שנתן נתן לימא להו כו' דמקח טעות הוא: **שבררו דרך לעצמן.** דרך שדה אחר: **מה שבררו בררו.** אע"פ שלא נטלו רשות מבעל שדה וכדמוקי לה לקמן: וממתמהינן אטו **רבים גזלנין נינהו.** שיגזלו קרקע של אחרים: **כשאבדה להן דרך באותה שדה.** דמ"מ אורחא אית להו גביה ויפה כח רבים מכח יחיד שהיחיד שאבדה לו דרך בשדה חבירו לא יברור מעצמו אלא או בבית דין או ברשותו של בעל השדה אבל רבים כבית דין דמו דמאן מינייהו מזמין להאי לבי דינא. וכ"ש מתניתין דהוא עצמו נתן להם ומיהו שלו לא הגיעו דקנסינן ליה לפי שנתן להם דרך עקלתון: **אי הכי.** דכשאבדה להם דרך מיירי רבי אליעזר: **אמאי אמר רבה בר רב הונא אמר רב אין הלכה כר' אליעזר.** והלא הדין עמו שאפילו החכמים החולקין על אדמון ואומרים יקח לו דרך או יפרח באויר(ב) הא אוקימנא(ג) בחד דאתי מכח ארבעה אבל באותה שדה דברי הכל חייב בעל השדה ליתן לו דרך ליכנס בה לשדהו וגבי רבים דין הוא שאם בררו לעצמן יפה עשו וקשיא לרב דאמר אין הלכה אדרב דאוקמה כשאבדה: **מאן דמתני הא לא מתני הא.** רב גידל דמתני משמיה דרב כגון שאבדה לא מתני הא דאמר רבה בר רב הונא אמר רב אין הלכה: ה"ג **ולרבה בר רב הונא מתני' טעמא מאי.** כיון דאמר אין הלכה לא ס"ל לאוקומי סתם מתני' כר' אליעזר: **שהחזיקו בו רבים.** שהשווהו ותקנוהו להילוך והבעלים ידעו ושתקו אסור לקלקלו דודאי לרבים מחל. וכ"ש מתני' שנתן להם ההוא דרך בידים הלכך מה שנתן נתן וכגון שהחזיקו: **ולר"א.** אליבא דרבה בר רב הונא דאמר אין הלכה ומוקי לה כשלא אבדה להם דרך ואפ"ה קאמר ר' אליעזר מה שבררו בררו כבירור בעלמא בלא חזקה: **במאי קנו לה.** וכי בדיבור קנו לה. ומשני בהילוכא דהאי שבררו הוא ההילוך ובענין זה בררו אותם שהלכו לשם: **עד שיחזיק.** להשוות קרקע לחרישה או נעל וגדר ופרץ כל שהוא. והא דאמרינן בפ"ק דב"ק (דף ט.) אימת הויא חזקה מכי דייש אמצרי לאו בהילוך מיירי אלא בהגבהת המצר ודש הקרקע לתקן את המצר ולחזקו דהיינו נעל וגדר: **כדי שיהא נוח כו'.** דהוו להו כיורשין ולא כגזלנין ולא יהיה רשות לשטן לקטרג ולא פתחון פה ד)[לבעל] מדת הדין: **נקנה בהילוך.** דרך הנאת המעשה קונין אותו כדאמרינן בחזקת הבתים (לעיל דף נג:) הנעיל מנעלו בנכסי הגר קנה: **כי אתו לקמיה דרבי יצחק.** לדון על עסק אדם שמתנה לחבירו למכור שביל של כרמים. ור"ח פירש דכמי שאבדה לו דרך שדהו מיירי: **הבו ליה.** שביל רחב כי היכי דדרי טונא דזמורות על כתפו והדר אילך ואילך ולא יגעו הזמורות במחילות השביל: **ולא אמרן אלא דמסיימי מחיצתא.** שיש שם לשביל גדר מזה וגדר מזה אז צריך להרחיב את הדרך ולמשוך כתלים לאחוריהם כדי שלא יזיקוהו הכתלים להפיל המשוי מעל כתפו: **אבל לא מסיימי מחיצתא.** לא יתן לו אלא מדרך כף רגליו ויזרע המוכר או יטע כרם מיכן ומיכן דאין כאן דבר המזיק לו כשיטעון משוי על כתפו. ואית דגרס ולא אמרן אלא דלא מסיימי מחיצות הלכך י"ל שמכר לו כל צרכו אבל היכא דמסיימי מחיצתא הדבר ידוע שלא מכר לו אלא שביל זה כמות שהוא ולא נהירא דאם שביל סתם זבין ליה למה לא יתן לו כל צרכו: **כרעא.** רגל: **כדי שיעבור חמור כו'.** שני גמדין ומחצה יהו כדלקמן: ה"ג **דייני גולה אמרי.** והיינו שמואל וקרנא בפ"ק דסנהדרין (דף יז: ע"ש) והלכך לא גרסי' תניא דאמוראי נינהו. אי נמי ה"ג תנו דייני גולה שונים ברייתא וכפ' בית כור (לקמן דף קז:) גרסינן נמי הכי: **גמדין.** אמות קטנות מפרקו(ח) עד אצבעותיו. ויש אומרים אמות שלימות דקרא כתיב גמד ארכה (שופטים ג): **חד שיעורא הוא.** וכשניהם אמר רב הונא הלכה לאשמועינן דחד שיעורא הוא: **דרך היחיד.** לילך אדם אחד לשדה שלו: **דרך מעיר לעיר.** שהדרך מיוחדת לשתי עיירות הללו ואין אנשי עיירות אחרות נכנסין לשם: **שמונה אמות.** שאם יפגעו שתי עגלות זו בזו שלא יתעכבו זו בזו:

דרך

כגון שאבדה להן דרך באותה שדה. פירש רבינו שמואל וכ"ש מתני' שמדעתו נתן להם ונתר הכי דקאמר לרבה בר רב הונא דאמר אין הלכה טעמא מאי פירש דפשיטא דלא מוקי מתני' אליבא דרבי אליעזר ודלא כהלכתא וכמאן מוקי לה וקשה לר"י דבריש המניח (ב"ק דף כח.) לא מייתי מילתיה דרב גידל ולא מילתיה דרבה בר רב הונא ומפרש טעמא דמתני' דהכא משום רב יהודה משמע דלכ"ע הוי טעמא דמתניתין הכי ועוד קשה לרשב"א דלאי ניחא ליה אליבא דרב גידל טעמא דמתניתין משום דדמיא מתני' לאבדה לרבה בר רב הונא נמי לא תיבעי דמודה הוא באבדה דמה שבררו בררו ומה שפי' דמתני' הויא כל שכן אין נראה דבמתניתין יש להן ממה נפשך דרך שלא כדין אבל באבדה ממה נפשך אית להו דרכא גביה תדע דפריך אי הכי אמאי אמר רבה אין הלכה כר"א אלמא דבאבדה פשיטא ליה דיש להן דרך ולעיל פריך אמתניתין ולימא להו שקולו דידכו והבו דידי ונראה לר"י דמעיקרא מסיק דמתני' כרבי אליעזר ולבסוף כי משני כשאבדה לא אתיא מתני' כר' אליעזר וכן יש בהניזקין (גיטין דף נה. ושם) בשמעתא דשני כיפין קשורין מאלת לי ולא גרס לקמן ולרבה בר רב הונא דאמר אין הלכה כו' דלכ"ע צריך לפרושי טעמא דמתני' כדרב יהודה ועוד י"ל הא מני ר' אליעזר כדמסיק רבי אליעזר איירי כשאבדה ומתני' דמיא לאבדה כדמפרש טעמא נמי הכי ורבנן דפליגי אדר' אליעזר באבדה ואמרי דאין מועיל בירורם כלום ה"נ פליגי אמתניתין דלא אמרי' מה שנתן נתן ולרבה בר רב הונא דלאבדה לא פליגי רבנן אתיא מתניתין לד"ה ולבסוף בעי טעמא מאי כו' מ"ט דמיא מתני' לאבדה ומשום דאמר ר"א באבדה דמה שבררו בררו נימא הכי נמי במתני' ומסיק משום דרב יהודה: **ורבי אליעזר רבים במאי קנו ליה.** דבררו להן דרך משמע בלא שום תיקון נבררה בעלמא: **בשביל** של כרמים. נראה דדוקא בשביל של כרמים שאינו עשוי כלל אלא להילוך אבל שאר דרך עשוי קצת להשתמש בו צורך אחר: **ולא אמרן אלא אי לא מסיימי מחיצתא אבל מסיימי** כו'. ולא שיהו מחילות גבוהות דא"כ היכי דרי טונא אלא מחילות נמוכות טפח או טפחיים להיכר השביל הלכך כשמכר לו השביל בשדהו לא יתן לו אלא כמו שהוא עשוי אפי' לא יהא לו אלא כדשקיל כרעא ומנח כרעא וזה דחקו לרבינו שמואל שאינה נראית לו גירסא זו לפי שהיה סבור דהנך מחילות גבוהות הרבה:

והכוכן

מסורת הש"ס

א) [עירובין נד.], ב) [שם], ג) ב"ק כח. [לעיל יב. כו: ע"ש], ד) [שם. רש"ל], ה) [תוספתא קט:], ו) [שם], ז) [שם]. ח) בס"א: ממפרקו.

תורה אור השלם

1. קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה: בראשית יג יז

גליון הש"ס

גמרא מ"ט דר' אליעזר. עי' בפרשת דרכים דרך האתרים דרוש א':

הגהות הב"ח

(א) גמרא משום דרב יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב מצר שהחזיקו:

מוסף רש"י

קרובה לזה. לעיירות היושבות סמוך לאותו צד, ורחוקה לזה. לאותן המשתכנין לצד האחר שיהו צריכין להקיף כל סביבות השדה, וכשהיתה באמצע השדה לא היו מקיפין כל כך (ב"ק כח:). רבים שבררו דרך לעצמם. בשדה אחר, מה שבררו בררו. ואינו רשאי לגדרה (עירובין נד.). שאבדה להן דרך באותה שדה. שהיה להם דרך בה ואינו יודע היכן הוא ואינו מכירו ... מצר שהחזיקו בו רבים. לפשוטה להן דרך, אסור לקלקלו. אע"פ שהוא של יחיד (לעיל כו.).

עין משפט נר מצוה

עח א ב מיי' פי"ח מהל' מכירה הל' יג סמג עשין פב וטוש"ע ח"מ סי' קלג סעיף ו:

עט ג ד מיי' שם הל' יד וסמג שם טוש"ע שם וכנר' שנייה שהביא הרשב"ם:

פ ה ו ז מיי' פכ"א מהל' מכירה הלכה טו סמג עשין שם טוש"ע ח"מ סי' רו סעיף ד:

* * *

רבינו גרשום

להם דרך מן הצד משום גזירה שמא יתן להם דרך עקלתון דהשתא לאו בדינא קאתיא לידי: רחוקה לזה. ולאו זכות היא לו וקרובה לזה ומשום הכי לא מצי למעבד דינא לנפשיה ומש"ה מה שנתן נתן א) ולא מצי למיהדר ביה: ולימא להו שקולו דידכו ויהבו לי דידי. ואמאי מה שנתן נתן: הא מני. מתני': ר' אליעזר היא. דאמר מה שבירדו בירדו ומשום הכי הואיל שבירדו דרך זה לא מצי למימר להו הבו לי דידי: ומקשי' ואליבא דר' אליעזר דאמר מה שבירדו בירדו וכי רבים גזלנין נינהו. דליגזול ליה את שלו בכדי: אמר רב גידל. לא גזלנין נינהו אליבא דר' אליעזר דמשום הכי שלו לא הגיעו כגון שאבדה להן דרך באותה שדה. שיודעין הן שיש להן דרך זה ואין יודעין באיזה מקום בשדה משום הכי נתן בשדה מן הצד שלא ידרסום בשדה ואמטול הכי הואיל שבירדו דרך זה מה שבירדו בירדו דהשתא לא גזלנין נינהו והיום ומחר כשיבירדו דרכם יטלוה: ושלו לא הגיעו: אי הכי. דמוקמת לה הכי בר' אליעזר אמאי אמר רב הונא אין הלכה כר' אליעזר הא לאו גזלנין נינהו וכדין הוא דמה שבירדו בירדו: ומשני מאן דמתני הא. דרב ברונא לא מתני הא דר' אליעזר. דהוא סביר לי' דמשום הכי מה שבירדו בירדו כגון שאבדה להן דרך לרבים והא דקאמר רב ברונא אין הלכה כר' אליעזר הכי ס"ל לרב ברונא דר' אליעזר דאמר מה שבירדו בירדו בחנם אע"פ שלא אבדה להן דרך דאי הוה שמיע ליה לרב ברונא דר' אליעזר סבר מה שבירדו שאבדה להן דרך בתוך שדהו לא הוה אמר אין הלכה כר' אליעזר: ומקשי' וטעמא מאי. כלומר הואיל דס"ל לרב ברונא להיכא שבירדו להן רבים דרך מה שבירדו בירדו ג) כגון שאבדה להן דרך באותה שדה אמאי מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו. והוא הדין נמי שאיל התלמודא אליבא דרב גידל דמתרץ למתני' אליבא דר' אליעזר מה טעם מה שנתן נתן ושלו לא הגיעו. ומשני משום דרב יהודה וכו' הואיל שהחזיקו באותו דרך בשדה אסור לקלקלו ואותו שנתן נתן משום שבירדו הן: ואליבא דר' אליעזר דמתרצא מתני' אליביה רבים במאי קנו לה. להאי דרך שנתן זה והלא לא החזיקו בה: קנה מקום הילוכו. בלא שטר וכסף וחזקה ובלא פריצת וגדירת [גדרן] ונעילת [הפתח]. דברי ר' אליעזר. וחכ"א אין הילוך מועיל כלום. עד שפורץ וגודר ונעל כל שהוא: כדי שתהא נוחה ליכבש. לפני יהושע: כי אתו לקמיה דר' יצחק. המוכר והלוקח שביל לחבירו: אמר להו זילו הבו ליה כי היכי דדרי טונא דשבישתא והדר. כלומר למהלך בשביל של כרמים יתנו לו כשיעור שיכול אדם לילך בו עם משאו של זמורות ויכול לחזור בשביל של כרמים ברוח דקנהו בהליכתו: ולא אמרן. דליתן ליה הכי: אלא משום דלא מסיימי מחיצתא. של שביל שאין שם גדר מיכן ומיכן. אבל אם מסיימי מחיצתא אפילו יהי' השביל צר כל כך כי היכי דשקיל כרעא ומנח כרעא לא יהבי' ליה טפי אלא כמה דאיתיה: פי' שני גמדין ומחצה. שתי אמות ומחצה: דרך מעיר לעיר שמונה אמות. כדי שיהא ריוח לשתי עגלות שפוגעות זו בזו:

א) נראה דצ"ל נתן ושלו לא הגיעו ולא מצי כו'. ב) פי' רבינו כזה הוא כפי' תוס' בד"ה כגון כמ"ש הפני ועוד י"ל וכו' ודו"ק.